

BEDR

(bk. BEDİR).

BEDR el-CEMÂLÎ

(بدر الجمالی)

Emîrû'l-cüyûş Ebü'n-Necm
Bedr b. Abdillâh el-Cemâlî
(ö. 487/1094)

Fâtımî veziri ve başkumandanı.

Suriyeli emîr Cemâlûddevlê b. Ammâr'ın Ermeni asıllı bir kölesi olduğu için el-Cemâlî nisbesiyle anılır. 1063 yılında Halife Müstansır-Billâh el-Fâtımî tarafından Dimaşk valiliğine tayin edildi. Fakat halk ve askerlerin tepkisi karşısında ertesi yıl şehri terketmek zorunda kaldı. 1066'da tekrar aynı göreve getirilen ve Dimaşk'a gelip Bâbülhadi'de birkaç gün kalan Bedr el-Cemâlî, askerler ve halkın başlattığı olaylar yatışınca kadar bekledi. Daha sonra Akkâ'ya gidince askerler sarayını tahrip ve yağma ettiler. Halife 1070 yılında onu Sûr şehri üzerine gönderdi. Bedr el-Cemâlî Sûr şehrini muhasaraya başlayınca şehrin hâkimi Kadı Aynüddevlê, Suriye'deki Türk Emîri Kurlu Bey'den yardım istedi. Kurlu hemen Aynüddevlê'nin yardımına koştu ve Bedr el-Cemâlî'nin hâkimiyetindeki Sayda'yı kuşattı. Bunu öğrenen Bedr el-Cemâlî muhasarayı kaldırıp oradan ayrılmak zorunda kaldı.

Emîr İldeniz'in, Vezir Nâsirüddeve Hasan b. Hüseyin b. Hamdân'ı öldürmesiyle başlayan karışıklıklar ve kıtlık sebebiyle Halife Müstansır o sırada Akkâ nâibi olan Bedr el-Cemâlî'yi idareyi ele almak üzere Mısır'a çağırdı. 1073 yılı Ocak ayında 100 parça gemiyle Akkâ'dan yola çıkan Bedr el-Cemâlî kendine bağlı Ermeni muhafız kuvvetlerini de yanında götürdü ve halifeye İldeniz'i tevkiif etmedikçe Kahire'ye girmeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Müstansır İldeniz'i tevkiif etmek zorunda kaldı. Ancak bundan sonra şehre giren Bedr el-Cemâlî vezir, başkumandan, başkadı ve başdâi tayin edildi. Halife tarafından kendisine "emîrü'l-cüyüş" ve "seyfû'l-İslâm" gibi pek çok unvan ve lakaplar tevcih edilen Bedr el-Cemâlî Türk, Arap, Zenci ve Berberîler'den oluşan anarşi unsurlarını bir gecede imha ederek devlet idaresine tamamen hâkim oldu. Bu tarihten sonra Halife Müstansır'ın bayram ve törenlere katılmaktan başka hiçbir yetki ve nüfuzu kalmadı. Ancak onun vezirliği sıra-

sında Dimaşk Selçuklular'ın eline geçti (1076). Selçuklu Emiri Atsız b. Uvak Fâtîmî kuvvetlerini mağlûp edip Kahire üzerine yürüyünce Müstansır ve Bedr el-Cemâlî endişeye kapılıp gerektiğinde kaçmak üzere gemiler hazırlattılar. Bu da halkın büyük tepkisine sebep oldu. Fakat daha sonraki meydan savaşında (1077) Atsız'ı mağlûp eden Bedr el-Cemâlî, bu zaferden sonra Nâsîrüddevle kumandasında gönderdiği orduyla Dimaşk'ı muhasara etti, ancak netice alamadı. 1084'te âsiler tarafından ele geçirilen İskenderiye'yi kuşatıp zaptetti ve isyana katılanları kılıçtan geçirdi. Yukarı Mısır'a gidip burada da huzuru sağladı. 1085 yılında Selçuklu hâkimiyetindeki Dimaşk'ı muhasara etti, fakat şehri ele geçiremeden geri döndü. 1089'da Nâsîrüddevle el-Cüyûşî kumandasında gönderdiği orduyla Sûr, Sayda, Cübeyl ve Akkâ'yı zaptetti. Oğullarından birinin tahrikiyle Mısır'da başlayan olaylar Bedr el-Cemâlî'nin Suriye'deki nüfuzunu azalttı. Bu sebeple sadece Güney Suriye'deki birkaç şehir Fâtîmîler'in elinde kaldı. Bedr el-Cemâlî yaklaşık seksen yaşında iken Mısır'da öldü ve Bâbü'n-Nasr'ın dışında defnedilip üzerine görkemli bir türbe yaptırıldı. Yerine oğlu Efdal geçti.

Fâtımî Devleti'nin yedi yıl süren kıtlık, anarşi ve karışıklıklar içinde çökmeye yüz tuttuğu bir sırada vezâret makamına getirilen ve kısa sürede huzur ve asayiş sağlayarak devleti çökmekten kurtaran Bedr el-Cemâlî, halifeleri tahakkümü altına alan vezirlerin ilki oldu. O heybetli, saygı telkin eden ve kendisinden çekinilen cesur bir devlet adamıydı. Ülkeyi her yönüyle mâmur hale getirmeye çalıştı. Çiftçilere büyük kolaylıklar sağlayarak ziraatın gelişmesine yardımcı oldu. Üç yıl boyunca onlardan hiç haraç almadı. Daha önce anarşi ve huzursuzluk sebebiyle Mısır'ı terkeden çok sayıda tüccar yurduna geri döndü. Ülkenin refah seviyesi yükseldi. Mısır'ın yıllık geliri 2 milyon dinardan 3.100.000 dinara çıktı. Bedr el-Cemâlî şair ve ediplere ilgi gösterir, onlara ihsan ve bağışta bulunurdu. Bunun yanında asayiş sağlamak amacıyla binlerce insan öldürttüğü gibi ezana Şiiler'ce benimsenen "hayye alâ hayri'l-amel" ibaresini ilâve ettirmiş ve duvarlara ashâb-ı kirâmı kınayan yazılar yazdırmıştır.

İmar faaliyetleriyle de yakından ilgilenen Bedr el-Cemâlî İskenderiye'deki At-târ Camii'ni yaptırdı ve Kahire surlarını tamir ettirdi. Askalân'daki Meshedü'r-

Re's'i, Bâbü Züveyle (Zevile), Bâbü'l-Fütüh, Bâbü'n-Nasr ve vezâret konağı olarak kullanılan Dârü'l-Muzaffer'i de o inşa ettirdi. 1085'te üzerinde bir türbe-cami yaptırdığı Kahire yakınlarındaki Mukattam tepesi hâlâ ona nisbetle el-Cebelü'l-Cüyüşî adıyla anılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 135, 154, 157, 158, 159, 165, 176, 332; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 30, 60, 87, 103, 145, 176, 223, 235, 236; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 448-450; Zehebî, *A'îlâ-mû'n-nübelâ*², XIX, 81, 82, 83; Safedî, *el-Vâfit*, X, 95; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 64, 65, 66; Mak-rîzî, *el-Hiţât*, I, 380, 381, 382; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, V, 79, 139-141; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, II, 204; Ali Paşa Mübârek, *el-Hiţatü'l-Tevfîkiyye*, Kahire 1305/1886, I, 54; II, 195-198; Suhayl Zakkar, *The Emirate of Aleppo*, Beyrut 1391/1971, s. 171; B. Lewis, *Islam*, London 1974, I, 202-203; Kemal S. Salîbî, *Syria Under Islam*, New York 1977, s. 117, 118, 119, 120, 125, 126, 127, 129, 133, 143, 146, 149; H. İbrâhîm Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtîmiyye*, Kahire 1981, s. 171, 225, 244; Hittî, *İslâm Tarihî*, IV, 999, 1013; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihî*, Ankara 1983, s. 67, 74, 77, 82, 115, 133, 134; Ziriklî, *el-A'îlâm* (Fethullah), II, 45; De Lacy O'leary, *A Short History of the Fatimid Khalifate*, Delhi 1987, s. 206, 208; Yûsuf Dervîş Gavânîme, "el-Efdal b. Bedrû'l-Cemâlî ve Birinci Haçlı Seferindeki Rolü" (trc. Abdülkerim Özyaydın), *TED*, XIII (1987), s. 139-142; C. H. Becker, "Bedrülce-mâlî", *İA*, II, 447; a.mlf., "Badr al-Djāmālî", *EI*² (İng.), I, 869-870; *Mu.Fs.*, I, 369-370.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BEDREDDÎN el-AYNÎ

(bk. AYNî, Bedreddin).

BEDREDDĪN el-BĪHÂRĪ

(بدرالدين البحارى)

(ö. 844/1440)

Bihâr ve Bengal halkının
büyük saygı gösterdiği bir velî.

Aslen Utar Pradeş eyaletindeki Meerut şehrinde doğdu. Büyük dedesi Şeyh Fahrreddin Zâhid (ö. 704/1304) orada büyük bir tasavvufî merkez kurmuş ve Şah Velâyet namıyla meşhur olmuştu. Dedesi Şeyh Şehâbeddin Hakgû, dinî görüşlerini tenkit ettiği Muhammed b. Tuğluk (1325-1351) tarafından öldürüldü. Pîr Bedr ve Bedr-i Âlem diye de anılan Şeyh Bedreddin mânevî terbiyesini babası Fahrreddin ile Sühreverdi şeyhi Seyyid Celâleddin Buhârî'den aldı. Şeyh Şerefeddin Yahyâ onu Bihâr'da davet ettiyse de ancak onun vefatından sonra 782'de (1380)